

Marcin Rosiak

Diagnoza czynników korupcyjnych w środowisku służby i w pracy w Służbie Więziennej

Diagnosis of corruption factors in the service environment and at work in the Prison Service

Opracowanie ma na celu przedstawienie prawnokryminalistycznej problematyki diagnozowania czynników korupcyjnych w Służbie Więziennej, ukazanie jej przyczyn oraz obszarów działalności formacji narażonych na wystąpienie przedmiotowego zjawiska, a nadto omówienie mechanizmów zachowań korupcyjnych, jak też środków przeciwdziałania im oraz ich zwalczania.

Słowa kluczowe: przestępstwo, łapownictwo, władza, funkcjonariusz, protekcja

The study aims to present the legal and forensic issues of diagnosing corruption factors in the Prison Service, showing its causes and areas of activity of formations exposed to the occurrence of the phenomenon in question, and also to discuss the mechanisms of corrupt behavior, as well as measures to counteract and combat them.

Key words: crime, bribery, authority, functionary, protection

Wprowadzenie

Zjawisko korupcji definiowane jest w różny sposób, jednakże każda z definicji wskazuje na jego negatywny charakter. W słowniku wyrazów obcych ujęto korupcję jako przyjmowanie lub też jako żądanie przez pracownika instytucji państwowej bądź społecznej korzyści majątkowej albo

osobistej w zamian za wykonanie czynności urzędowej lub za zachowanie stanowiące naruszenie prawa¹. Słownik języka polskiego także objaśnia pojęcie korupcji. Tłumaczy ją jako przyjmowanie łapówek przez osoby o szczególnym statusie, tj. urzędników lub funkcjonariuszy publicznych². Natomiast w ujęciu encyklopedycznym, korupcja w prawie polskim oznacza przestępstwo polegające na przyjmowaniu korzyści majątkowych lub osobistych przez funkcjonariuszy publicznych bądź też na udzieleniu ich funkcjonariuszom. Kwalifikowanymi formami łapownictwa pozostają z kolei: żądanie korzyści, uzależnienie wykonania czynności służbowej od otrzymania korzyści, łapownictwo osoby pełniącej funkcję związaną ze szczególną odpowiedzialnością, jak też przyjęcie korzyści majątkowej wielkich rozmiarów³.

Korupcja posiada zdecydowanie negatywny charakter. Nie jest przy tym zjawiskiem nowym. Towarzyszyła ona kolejnym epokom rozwoju ludzkości i występowała ze zmiennym natężeniem w poszczególnych obszarach funkcjonowania społeczności żyjących w różnych zakątkach świata. Według relacji Herodota z Halikarnasu, w okresie kształtowania i umacniania się organizacji państwowej, perski władca Kambyzes II rozkazał jednego z sędziów królewskich Sisamnesa stracić i obdrzeć ze skóry, ponieważ jako osoba szczególnego zaufania społecznego, w zamian za pieniądze wydał niesprawiedliwy wyrok⁴. Król nakazał też wyciąć ze zdartej z ciała sędziego skóry pasy i oprawić w nie krzesło, na którym zasiadał on w sądzie. Następnie powołał na stanowisko sędziego jego syna Otanesa i zalecił mu pamiętać na jakim krześle spoczywa, wydając wyroki⁵. Przytoczony opis wskazuje, że od wieków korupcję powszechnie uznaje się za zjawisko jednoznacznie szkodliwe dla prawidłowego funkcjonowania systemu organów władzy. Zwalczano ją, stosując surowe środki reakcji karnej, także wobec osób o stosunkowo wysokim statusie społecznym, szczególnie narażonych na różne formy działań korupcyjnych.

Swoiste odniesienie do przedmiotowego zjawiska obejmuje również biblijna Pierwsza Księga Machabejska. Wskazano w niej, iż Jonatan poprosił króla Demetriusza, by Judea oraz trzy okręgi Samarii były wolne od podatków. W zamian za to obiecał władcy trzysta talentów.

---

¹ J. Tokarski (red.), *Słownik wyrazów obcych*, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa 1980, s. 394.

² <https://sjp.pwn.pl/szukaj/korupcja.html>.

³ <https://encyklopedia.pwn.pl/haslo/lapownictwo;3934869.html>.

⁴ <https://mydailyartdisplay.uk/2011/01/27/judgement-of-cambyses-and-the-flaying-of-sisamnes-by-gerard-david/>

⁵ P. Królak, *Sprawiedliwość Kambyzesa – Piotr Królak o obrazie Gerarda Davida*, opubl. 9.02.2019, <https://www.rp.pl/opinie-prawne/art1494121-sprawiedliwosc-kambyzesa-piotr-krolak-o-obrazie-gerarda-davida>.

Spodobało się to monarsze i odnośnie do wszystkich tych spraw przekazał Jonatanowi pisemną odpowiedź informującą go, że pozostawiono narodowi żydowskiemu krainę Judei, a nadto trzy okręgi, tj. Afairemę, Lidde i Ramataim, oddzielone od Samarii na korzyść Judei i wszystkich składających ofiary w Jerozolimie, w zamian za królewskie podatki, jakie król uprzednio rokrocznie pobierał z działalności rolniczej. Nadto król poinformował Jonatana, iż zrzekł się na rzecz izraelitów w całości należności z ceł, dziesięcin, jezior solnych oraz podatku koronnego⁶. Powyższa relacja ukazuje, iż w następstwie obietnicy przekazania kwoty pieniężnej uzyskano królewską przychylność, potwierdzoną sporządzeniem stosownego dokumentu.

Zjawisko korupcji uznawano za niezwykle groźne i zwalczano je w sposób zdecydowany również w starożytnym Rzymie. W okresie Republiki Rzymskiej Prawo XII Tablic, stanowiące wówczas pierwszy legalny kodeks, przewidywało karę śmierci za przyjęcie łapówki przez sędziego⁷.

Surowe kary stanowiły jedno z pierwszych narzędzi zwalczania korupcji wśród urzędników państwowych, w tym funkcjonujących w sektorze wymiaru sprawiedliwości. Skuteczna walka z przestępczością korupcyjną nie byłaby jednak możliwa bez wykorzystania nowoczesnych instrumentów prawnych oraz taktyczno-kryminalistycznych, w szczególności bez właściwego określenia czynników sprzyjających jej występowaniu i rozwojowi. Odpowiednio wczesne, trafne ich zdiagnozowanie umożliwia wdrożenie szeregu mechanizmów, w tym prawnych, społeczno-politycznych, edukacyjnych czy gospodarczych, efektywnie zapobiegających korupcji, eliminujących ryzyko jej zaistnienia.

Problematyka źródeł korupcji

W piśmiennictwie obecny jest pogląd, w myśl którego problem występuje wówczas, gdy rzeczywisty stan spraw odbiega od postulowanego⁸. Pomimo wprowadzania kolejnych regulacji prawnych, w tym penalizujących rozpoznane zachowania korupcyjne, podejmowania licznych akcji przeciwko działaniom korupcyjnym i wdrażania kolejnych programów

---

⁶ *Pierwsza Księga Machabejska*, Biblia Tysiąclecia, Wydawnictwo Pallottinum, Poznań 2002, s. 508.

⁷ <https://www.antykorupcja.gov.pl/ak/czy-wies-ze/3614,Starozytnosc.html>.

⁸ J.A.F. Stoner, R.E. Freeman, D.R. Gilbert JR, *Kierowanie*, Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne, Warszawa 1999, s. 239.

szkoleniowych, strategii antykorupcyjnych, zjawisko to również współcześnie stanowi jeden z najistotniejszych problemów o charakterze etycznym, kulturowym, społecznym, jak też gospodarczym i politycznym. Negatywne przejawy działań korupcyjnych są szczególnie niebezpieczne zwłaszcza w tym zakresie, w którym zagrażają one prawidłowemu i efektywnemu pełnieniu funkcji publicznych w obszarze szeroko rozumianego wymiaru sprawiedliwości.

W dobie globalizacji, intensywnego postępu technicznego oraz rozwoju gospodarczego i ekonomicznego nowożytnych państw nierzadko głęboko zakamuflowane działania korupcyjne funkcjonariuszy publicznych, w tym funkcjonariuszy i pracowników Służby Więziennej, nieustannie mobilizują do działania elity polityczne oraz wzmagają aktywność organów ścigania wyspecjalizowanych w walce z tego rodzaju przestępczością, zarówno w aspekcie międzynarodowym, jak też na gruncie krajowym, w tym w ramach umundurowanych i uzbrojonych formacji bezpośrednio odpowiedzialnych za bezpieczeństwo państwa i jego obywateli.

Pomimo dostrzegalnego wzrostu zagrożeń o charakterze zewnętrznym, wynikających m.in. z działań wojennych prowadzonych w różnych regionach świata czy też znacznego nasilenia migracji, zagrożenie przestępczością w Polsce nie odbiega zasadniczo od średniej europejskiej. Obserwuje się jednak istotne zmiany w samej strukturze przestępczości. Polegają one m.in. na tym, że miejsce mniej lukratywnej, a jednocześnie cechującej się nierzadko dużą brutalnością przestępczości pospolitej zajmuje generująca znaczne zyski, a przy tym znakomicie zakamuflowana i skutecznie osłaniana, potężna machina przestępczości gospodarczej, w tym towarzysząca jej korupcja⁹. Należy ona do tego rodzaju przestępczej aktywności, która ze względu na brak konkretnych ofiar, szczególnego przedmiotu przestępstwa bądź też przez wzgląd na specyficzny, wyrafinowany sposób działania sprawców, nierzadko rekrutujących się spośród tzw. białych kołnierzyków, funkcjonariuszy publicznych, także tych ze służb mundurowych, jest bardzo trudna do wykrycia i późniejszego udowodnienia¹⁰ na gruncie procesu karnego.

---

⁹ K. Sitkowska, *Pozycja ustrojowa i karnoprosesowa prokuratury w Polsce na tle prawno-porównawczym*, Towarzystwo Naukowe Organizacji i Kierownictwa – Stowarzyszenie Wyższej Użyteczności „Dom Organizatora”, Toruń 2012, s. 259–260.

¹⁰ E. Kowalewska-Borys, *Instytucja świadka koronnego w świetle zasady prawdy materialnej* [w:] A. Marek (red.), *Współczesne problemy procesu karnego i jego efektywności. Księga pamiątkowa Profesora Andrzeja Bulsiewicza*, Towarzystwo Naukowe Organizacji i Kierownictwa – Stowarzyszenie Wyższej Użyteczności „Dom Organizatora”, Toruń 2004, s. 181.

Wraz z rozwojem poszczególnych gałęzi gospodarki, postępującym procesem wyposażania zarówno sektora prywatnego, jak też sektora finansów publicznych w coraz to bardziej nowoczesne instytucje prawne, narzędzia techniczne, elektroniczne instrumenty płatnicze, obserwuje się rozwój groźnej przestępczości ekonomiczno-finansowej.

W literaturze przedmiotu wskazuje się, że współczesna przestępczość gospodarcza, cechuje się coraz wyższym stopniem organizacji. Obejmuje ona bowiem szereg form, których sprawna kooperacja umożliwia efektywną, a jednocześnie dyskretną realizację przestępczego procederu na znacznych obszarach, przy zaangażowaniu licznych podmiotów oraz z wykorzystaniem zaawansowanych środków technicznych, logistycznych czy też nowoczesnych instytucji oraz instrumentów finansowych, nierzadko o zasięgu międzynarodowym. Wyróżnia się przestępczość warunkującą, w tym m.in. fałszerstwa dokumentów. W obszarze zorganizowanej przestępczości gospodarczej wyodrębnić też można przestępczość konsumującą, która polega głównie na legalizowaniu nielegalnych dochodów, jak też przestępczość wzmacniającą, mającą na celu utrzymanie pozycji poszczególnych grup przestępczych na danym terytorium. Szczególnie istotnym składnikiem tej struktury jest jednak przestępczość osłaniająca, a w tym korupcja. Umożliwia ona bowiem kupowanie informacji, przykładowo warunkujących efektywność nieuczciwej konkurencji z innymi podmiotami gospodarczymi w celu osiągnięcia planowanych, lukratywnych transakcji oraz szybkie i skuteczne ukrywanie owoców przestępstwa, a następnie wykorzystywanie zysków. Działalność korupcyjna stwarza możliwość, bądź co najmniej znacznie ułatwia popełnianie przestępstw przy udziale sprzedajnych urzędników. Chroni sprawców przed wykryciem, m.in. poprzez ostrzeganie uczestników działalności przestępczej przez skorumpowanych funkcjonariuszy organów ścigania i wymiaru sprawiedliwości. Stanowi oparty na koneksjach, swoisty parasol ochronny dla przestępców¹¹. Powiązania w ramach sieci wzajemnych zależności mogą mieć przy tym charakter osobisty bądź finansowy, albo też zarazem wymiar personalny i materialny¹².

---

¹¹ H. Kolečki, *Niespójność kryminalistyki uniwersyteckiej z realiami i potrzebami praktyki zwalczania zorganizowanej przestępczości gospodarczej w Polsce* [w:] B. Janiszewski (red.), *Nauka wobec współczesnych zagadnień prawa karnego w Polsce. Księga pamiątkowa ofiarowana Profesorowi Aleksandrowi Tobisowi*, Wydawnictwo Poznańskie, Poznań 2004, s. 133–135.

¹² O. Krajniak, *Wybrane problemy ścigania przestępstw gospodarczych* [w:] T. Widła (red.), *Obszary badawcze współczesnej kryminalistyki*, Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, Katowice 2011, s. 80.

Problematyka taktyki efektywnego zapobiegania korupcji, jak również strategii wykrywania i zwalczania wszelkich przejawów omawianego procederu, stanowi przedmiot szeroko zakrojonej debaty społecznej, politycznej oraz naukowej również w Polsce. Skuteczność działań podejmowanych w tej sferze przez aparat władzy państwowej, służby policyjne, prokuraturę, sądownictwo, organizacje pozarządowe, a także media zależy jednak od właściwego rozpoznania problemu korupcji, możliwie dokładnego ustalenia jego zakresu, mechanizmów i stopnia nasilenia. Ważnego znaczenia nabiera przy tym zdolność jednoznacznego identyfikowania i wyodrębniania czynników korupcyjnych w obszarach szczególnie narażonych na aktywność korupcyjną, w tym w sektorze więziennictwa.

Czynniki korupcyjne w środowisku służby i w pracy w Służbie Więziennej

Proceder korupcyjny wykazuje ścisły związek z pojęciem pokusy. Od tego, z jaką częstotliwością występować będzie pokusa oraz jak często ulegać jej będą poszczególne jednostki bądź zbiorowości, uzależniony jest zakres zjawiska korupcji w danym środowisku zawodowym. Występują przy tym takie grupy zawodowe, które z uwagi na wyjątkowy charakter wykonywanych obowiązków służbowych, wysublimowane środowisko i specyficzne warunki pracy, bardziej niż inne narażone są na możliwość oddziaływania korupcyjnego¹³.

Niewątpliwie jedną z takich szczególnych grup zawodowych pozostaje Służba Więzienna. Stanowi ona umundurowaną i uzbrojoną formację, apolityczną, podległą Ministrowi Sprawiedliwości, posiadającą własną strukturę organizacyjną¹⁴. Umundurowanie oraz uzbrojenie z całą pewnością stanowią atrybuty niezbędne do skutecznego, sprawnego i bezpiecznego wykonywania niezwykle odpowiedzialnych zadań służbowych. Nadto pozytywnie wyróżniają funkcjonariuszy Służby Więziennej jako obrońców praworządności, obdarzonych szczególnie wysokim zaufaniem społecznym. Ponadto w placówkach penitencjarnych zatrudnia się także

---

¹³ Z. Rau, *Przestępczość zorganizowana w Polsce i jej zwalczanie*, Kantor Wydawniczy Zakamycze oddział Polskich Wydawnictw Profesjonalnych Sp. z o.o., Zakamycze 2005, s. 268.

¹⁴ Ustawa z dnia 9 kwietnia 2010 r. o Służbie Więziennej, (tekst jedn. t.j. Dz.U. z 2023 r. poz. 1683).

pracowników cywilnych, którzy świadczą pracę w oparciu o regulacje Kodeksu pracy, jak też posiadają status pracowników urzędów państwowych. Jedynie funkcjonariusze pełnią przy tym służbę na stanowiskach pionu ochrony, a także na większości wyższych stanowisk kierowniczych, za wyjątkiem stanowiska Dyrektora Generalnego Służby Więziennej, na które może zostać powołany pracownik cywilny¹⁵. Formacja posiada budowę hierarchiczną. Zarówno Centralny Zarząd Służby Więziennej, okręgowe inspektoraty Służby Więziennej, ośrodki szkolenia i ośrodki doskonalenia kadr Służby Więziennej, zakłady karne, jak i areszty śledcze wchodzi w jej skład jako jednostki organizacyjne¹⁶.

Zależności wynikające z charakteru zadań formacji, jak też z jej skomplikowanej struktury oraz złożoności organizacyjnej mogą z kolei sprzyjać powstawaniu i funkcjonowaniu zróżnicowanych mechanizmów korupcyjnych wewnątrz społeczności, którą tworzą sami funkcjonariusze, pracownicy cywilni Służby Więziennej oraz osoby pozbawione wolności. Powoduje to konieczność ustanawiania rozwiązań zapobiegających tego rodzaju zagrożeniom. Ważnym jest wypracowanie i utrzymywanie niezależności formacji oraz ochrony jej członków przed niedozwolonymi naciskami, mogącymi pochodzić zarówno z sektora publicznego, jak i prywatnego.

Przykładowo apolityczność formacji, podobnie jak w odniesieniu do służb policyjnych, zapewniona została poprzez ustanowienie ustawowego zakazu uczestnictwa funkcjonariuszy Służby Więziennej w działalności partii politycznych. W literaturze przedmiotu podnosi się nadto, że w jednostkach penitencjarnych nie powinno się prowadzić kampanii wyborczej, chociaż w dniu wyborów tworzone są tam komisje wyborcze¹⁷. Ma to jednak na celu wyłącznie zapewnienie odpowiednich warunków do właściwej realizacji prawa wyborczego przez osoby pozbawione wolności. Taki model funkcjonowania formacji ogranicza ryzyko niedozwolonego oddziaływania na jej organizację i sposób realizacji przez nią zadań ustawowych, przez poszczególne frakcje polityczne, reprezentujące różnorodne interesy wielu zróżnicowanych środowisk. Stan prawny funkcjonowania formacji powinien być stale monitorowany, by można było

---

¹⁵ M. Zoń, *Komentarz do art. 1 ustawy o służbie więziennej* [w:] M. Mazuryk, M. Zoń (red.), *Służba więzienna. Komentarz*, Warszawa 2013, opubl. <https://sip.lex.pl/#/commentary/587359979/157419/mazuryk-marcin-red-zon-michal-red-sluzba-wiezienn-a-kome-ntarz?cm=URELATIONS>.

¹⁶ *Wyrok Sądu Apelacyjnego w Poznaniu* z dnia 20 kwietnia 2011 r., o sygn. IV SA/Po 204/11, opubl. Lex nr 1687109.

¹⁷ M. Zoń, *op. cit.*

sprawnie eliminować bądź modyfikować wadliwe rozwiązania prawne mogące podawać w wątpliwość apolityczność Służby Więziennej.

Funkcjonariusze i pracownicy cywilni w swej codziennej pracy stykają się bezpośrednio ze społecznością obejmującą osoby pozbawione wolności. Część spośród osadzonych, pomimo stosowania wobec nich tymczasowego aresztowania bądź odbywania przez nich kary pozbawienia wolności w ramach rygorów izolacji więziennej, niejednokrotnie pozostaje aktywnymi uczestnikami przestępczości, w tym zorganizowanej, dysponującej potężnym zapleczem finansowym. Z racji tego, nieustannie podejmują oni starania w celu uzyskania przychylnego nastawienia personelu więziennego, od którego m.in. poprzez kierowanie propozycji natury korupcyjnej oczekują ułatwień przy przemycaniu przedmiotów lub substancji, których posiadanie jest niedozwolone. Specyfika służby wymaga więc wypracowania takiego modelu działania funkcjonariuszy i pracowników sektora więziennictwa, by mógł on zapewnić właściwą efektywność realizacji zadań służbowych w warunkach maksymalnego ograniczenia bądź zupełnej eliminacji zagrożeń ze strony osób pozbawionych wolności, w tym tych o charakterze korupcyjnym. Europejski Komitet Zapobiegania Torturom uznaje, że prawdziwy profesjonalizm personelu penitencjarnego wymaga, by był on w stanie obchodzić się z osobami pozbawionymi wolności przyzwoicie oraz humanitarnie, przywiązując przy tym odpowiednią wagę do kwestii bezpieczeństwa i porządku¹⁸ w placówkach. W związku z tym proces ustawicznego szkolenia funkcjonariuszy i pracowników Służby Więziennej powinien obejmować zagadnienia dotyczące rozpoznawania i zwalczania zachowań korupcyjnych. Właściwie przygotowani funkcjonariusze i pracownicy cywilni formacji stają się bowiem mniej podatni na tego rodzaju zagrożenia, a jednocześnie potrafią właściwie reagować na próby ich korumpowania.

Niezależnie od występowania zagrożeń natury korupcyjnej o charakterze wewnętrznym, tj. w miejscu pełnienia służby i wykonywania pracy, wobec funkcjonariuszy Służby Więziennej kierowane są także próby przekupstwa ze strony członków grup przestępczych pozostających na wolności. Mają one różne cele, a w szczególności nakłonienie wymienionych do przenoszenia wiadomości dla tych uczestników

---

¹⁸ M. Niełacznna, *Europejski Komitet Zapobiegania Torturom. Między kontrolą a standaryzacją*, Zakład Graficzny UW, Warszawa 2010, s. 273.

przestępczości zorganizowanej, którzy są pozbawieni wolności¹⁹. Z uwagi na fakt, że takie nielegalne przekazywanie informacji może uniemożliwić bądź znacznie utrudnić postępowanie karne wobec sprawców przestępstw pozostających na wolności konieczne jest permanentne uświadamianie członków personelu więziennego o możliwości kierowania wobec nich propozycji korupcyjnych ze strony środowisk przestępczych działających poza murami zakładów karnych i aresztów śledczych.

W doktrynie wyodrębniono szereg przyczyn zjawiska korupcji oraz dokonano ich podstawowego podziału na moralne, kulturowe, socjologiczne, ekonomiczne, jak też polityczne²⁰. Przedmiotowe czynniki odnoszą się do różnych obszarów społecznej aktywności poszczególnych obywateli. Przez wzgląd na ich uniwersalny charakter dotyczą one również środowiska służby i pracy w Służbie Więziennej. Przyczynę moralną stanowi ludzka zdolność przystosowywania się do otaczających jednostkę realiów w celu uzyskania stosunkowo łatwo osiągalnych korzyści, zarówno dla niej samej, jak i dla osób z jej otoczenia. Zjawisko to narasta w warunkach braku jego społecznego potępienia, przy jednoczesnym prezentowaniu osób skorumpowanych jako ludzi, którzy odnieśli życiowy sukces. Już same warunki izolacji penitencjarnej mogą więc stanowić dla funkcjonariuszy i pracowników Służby Więziennej źródło pokusy dla łatwego osiągnięcia korzyści, które mogą im zostać zaoferowane przez środowiska przestępcze w zamian za skuteczne wspieranie ich w pokonywaniu więziennych murów. Jednocześnie specyfika zamkniętego środowiska więziennego sprzyja ograniczeniu możliwości wyrażenia społecznego sprzeciwu wobec ewentualnych zachowań korupcyjnych. Czynniki kulturowe sprowadza się natomiast głównie do swoistego nepotyzmu przy nadawaniu uprawnień niezbędnych do wykonywania określonych zawodów, ale także w zakresie zatrudniania pracowników czy powoływania ich na wyższe stanowiska służbowe. Wobec powyższego, w określonych warunkach, tego rodzaju przyczyna może stanowić zagrożenie dla prawidłowego przebiegu rekrutacji oraz rozwoju zawodowego, awansowania funkcjonariuszy Służby Więziennej. Z kolei czynnik socjologiczny związany jest z tym, że korupcja występuje zarówno w społeczeństwach

---

¹⁹ G.B. Szczygieł, *Przestępczość zorganizowana – aspekt penitencjarny (zarys problemu i założenia badawcze)* [w:] E. Pływaczewski (red.), *Przestępczość zorganizowana. Świadek koronny, terroryzm w ujęciu praktycznym*, Kantor Wydawniczy Zakamycze oddział Polskich Wydawnictw Profesjonalnych Sp. z o.o., Zakamycze 2005, s. 617.

²⁰ B. Hołyst, *Kryminalistyka*, LexisNexis Polska Sp. z o.o., Warszawa 2010, s. 308–309.

opierających się postępowi, jak i w takich, w których zmiany postępują nazbyt szybko. W pierwszym przypadku przyczyna działań korupcyjnych tkwi w stosunkowo słabym uкорзєnieniu idei interesu państwowego, ponadindywidualnego. Natomiast w drugim przypadku należy jej upatrywać w szybkim postępie, gwałtownym procesie modernizacji poszczególnych obszarów życia społecznego. Powyższy czynnik może stanowić przyczynę zagrożeń korupcyjnych w realiach intensywnego procesu reformowania, rozwoju organizacyjnego i unowocześniania Służby Więziennej. Czynnik ekonomiczny wiąże się z upolitycznieniem gospodarki, przy czym polityczne uwarunkowanie protekcji skutkuje obniżeniem konkurencyjności i rozwojem nieefektywnych praktyk rynkowych w warunkach podstawnego uprzywilejowania określonych podmiotów. Natomiast czynniki ściśle polityczne wyrażają się w zatarciu różnic pomiędzy sferą prywatną i publiczną oraz w przenikaniu się gospodarki i polityki, co w konsekwencji ułatwia praktyki korupcyjne. Efektywne rozwiązanie antykorupcyjne stawia w tym przypadku prawidłowo funkcjonujące mechanizmy gospodarki rynkowej, w tym rzetelnie realizowane procedury przetargowe, stosowane również przez Służbę Więzienną. Na gruncie krajowym, w warunkach wolnego rynku oraz utrzymania interwencjonizmu państwa na właściwym poziomie ryzyko, że czynniki ekonomiczne i polityczne doprowadzą do rozwoju korupcji jest skutecznie ograniczone. Jednakże w funkcjonujących na świecie społeczeństwach patrymonialnych władza polityczna stanowi element statusu materialnego danego podmiotu. Swoiste przełożenie władzy na korzyści materialne jest więc tam uważane za zjawisko naturalne. Podobnie rozbudowę działalności regulacyjnej państwa ujmuje się jako czynnik sprzyjający procederom korupcyjnym²¹. Niewydolność organizacji państwowej, w tym dysfunkcja w takich obszarach, jak przykładowo zapewnienie bezpieczeństwa obrotu gospodarczego, bezpieczeństwa osobistego obywateli czy też brak zaufania do prawa i mechanizmu jego egzekwowania, stanowi główną przyczynę korupcji oraz rodzi ryzyko powstawania wpływowych organizacji mafijnych, które w skrajnych przypadkach są zdolne do konkurowania z organami władzy państwowej²², zarówno na rynku pracy czy energetyki, jak też w sektorze bezpieczeństwa i porządku publicznego. Na gruncie krajowym, w warunkach stabilnej gospodarki i skutecznej działalności właściwie

---

²¹ Ibidem, s. 308–309.

²² B. Hołyst, *Kryminalistyka*, s. 308–309.

uksztaltowanego systemu władzy państwowej czynniki polityczne oraz ekonomiczne nie stanowią bezpośrednich przyczyn wzrostu zagrożenia korupcją. Wymagają jednak nieustannej obserwacji, a w razie stwierdzenia przejawów zagrożeń, także niezwłocznego wdrożenia odpowiednich działań zapobiegawczych.

Potencjalnym czynnikiem korupcyjnym, istotnym z punktu widzenia specyfiki funkcjonowania osób zatrudnionych w cechującym się skomplikowaną strukturą organizacyjną sektorze szeroko rozumianego więziennictwa, pozostawać może nadmierna koncentracja władzy w rękach jednostki bądź nazbyt wąskiej grupy funkcjonariuszy lub pracowników cywilnych. W związku z powyższym zachodzi konieczność zapewnienia i wspierania takich rozwiązań organizacyjnych, które umożliwią rozdzielanie kompetencji, zwłaszcza w obszarze zarządzania sprawami majątkowymi formacji, w tym realizowania zamówień publicznych, pomiędzy urzędników tworzących większe zespoły, przy jednoczesnym zapewnieniu takim kolegialnemu gremiom odpowiedniego dostępu do informacji niezbędnych z punktu widzenia wykonywanych zadań. Każdy proces decyzyjny podejmowany w przedmiotowym obszarze powinien być przy tym skrupulatnie dokumentowany, stosownie do obowiązujących w tej mierze regulacji prawnych. Takie rozwiązanie sprzyja bowiem zachowaniu odpowiedniej przejrzystości, efektywnemu realizowaniu czynności nadzorczych i kontrolnych, a nadto ogranicza ryzyko protekcjonalizmu i praktyk nepotystycznych. Nie należy przy tym tracić z pola widzenia, że nadmierne dążenie do osiągnięcia stanu biurokracji idealnej może wywołać negatywne następstwa przejawiające się zaniedbywaniem relacji międzyludzkich oraz procesów społecznych, co może stanowić pożywkę dla korupcji²³.

Zjawisku korupcji sprzyjają też problemy w zakresie doboru odpowiednio wykwalifikowanych kadr, które utrudniają właściwą organizację służby i pracy, w tym w komórkach organizacyjnych odpowiedzialnych za efektywną realizację obsługi finansowo-księgowej oraz kontroli wewnętrznej formacji w poszczególnych aspektach jej funkcjonowania. Z uwagi na to należy zwrócić szczególną uwagę na wprowadzenie rozwiązań organizacyjnych umożliwiających skuteczne realizowanie zadań Służby Więziennej w obszarze budżetowo-administracyjnym. Niezbędne jest przy tym sukcesywne zapewnienie specjalistycznych szkoleń dla

---

²³ R.W. Griffin, *Podstawy zarządzania organizacjami*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 1999, s. 363.

funkcjonariuszy i pracowników odpowiedzialnych za obsługę finansowo-księgową, realizację audytów i zadań kontrolnych, wyposażenie ich w niezbędne narzędzia pracy oraz zapewnienie wynagrodzenia na poziomie adekwatnym do stopnia trudności tego rodzaju aktywności zawodowej, a jednocześnie stanowiącym zachętę do podjęcia pracy w Służbie Więziennej przez należycie wykształconych i odpowiednio przygotowanych kandydatów. Niskie wynagrodzenie służb mundurowych i pracowników cywilnych w porównaniu z poziomem wynagrodzeń, które oferuje sektor prywatny w warunkach nieustannego rozwoju gospodarczego rodzi konieczność zwrócenia szczególnej uwagi także i na ten aspekt funkcjonowania osób pracujących w szeroko rozumianym więziennictwie. Szczególnie wobec tendencji do coraz większego zaangażowania sektora więziennego w życie gospodarcze państwa, w tym poprzez rozwój projektów ukierunkowanych na zwiększanie ilości zatrudniania osadzonych.

Prawdopodobieństwo wystąpienia korupcji rośnie też wówczas, gdy występuje nazbyt szeroka uznaniowość, czy wręcz niekiedy zupełna dowolność, arbitralność w podejmowaniu decyzji. Wyeliminowaniu tego negatywnego czynnika w realiach Służby Więziennej służyć powinny klarowne rozwiązania organizacyjne. Jednym z nich pozostaje ustanowienie jasnych zasad podejmowania decyzji oraz transparentność procesu decyzyjnego, w szczególności w środowisku, gdzie część decyzji przybiera postać poleceń i rozkazów. W tym celu należy precyzyjnie formułować zakresy uprawnień i obowiązków służbowych dla poszczególnych funkcjonariuszy i pracowników cywilnych, przy uwzględnieniu wymogów walki z korupcją. Pożądane jest też tworzenie klarownych regulaminów i algorytmów postępowania znajdujących zastosowanie w konkretnych okolicznościach i sytuacjach. Powyższe zabiegi organizacyjne, regulacyjne powinny się jednak cechować swoistym umiarem, ponieważ ewentualna nadregulacja w niniejszym obszarze może wywołać efekt odwrotny do zamierzonego i przyczynić się do rozwoju niepożądanych zjawisk na gruncie formacji, w tym narastania obaw funkcjonariuszy i pracowników, skłonności do nadmiernej asekuracji, braku decyzyjności, a w efekcie obniżyć sprawność i efektywność funkcjonowania Służby Więziennej.

Kolejny czynnik korupcyjny stanowić może bezzasadne odstępowanie od rzetelnego dokumentowania okoliczności rozstrzygnięcia, załatwiania spraw służbowych. Zapewnienie należytego nadzoru i kontroli prawidłowości procedowania w powyższym obszarze umożliwi natomiast ustanowienie i przestrzeganie wymogu rzetelnego sporządzania dokumentacji

odzwierciedlającej sposób realizowania poszczególnych czynności służbowych, a nadto obowiązku okresowej sprawozdawczości w zakresie zagadnień najbardziej istotnych z punktu widzenia bieżącego funkcjonowania Służby Więziennej. Należy przy tym dążyć do wykorzystywania w coraz szerszym zakresie z dostępnych programów, systemów komputerowych i dokumentów elektronicznych oraz unikać nadmiernej biurokracji, która może przerodzić się w samoistny czynnik sprzyjający wręcz rozwojowi korupcji w analizowanym sektorze.

Zjawisku korupcji sprzyja też niewątpliwie brak osobistej odpowiedzialności decydenta za realizację zadań służbowych. Ograniczenie tego czynnika wymaga więc wprowadzenia klarownych regulacji prawnych zapobiegających zjawisku zanikania, rozmywania się odpowiedzialności funkcjonariuszy i pracowników oraz zapewnienia właściwego wykorzystywania takich uregulowań w praktyce Służby Więziennej. Konieczne jest także stworzenie mechanizmów ukierunkowanych na zdyscyplinowanie funkcjonariuszy i pracowników formacji, a jednocześnie na pozytywne zmotywowanie wymienionych do odpowiedzialnego korzystania z kompetencji służbowych, jak też do sumiennego wypełniania przez nich obowiązków urzędowych. Zarówno funkcjonariuszy, jak i pracowników cywilnych Służby Więziennej przy wykonywaniu bieżących zadań zawodowych powinny każdorazowo cechować uczciwość, bezstronność, profesjonalizm, wzajemny szacunek i zaufanie, a także bezinteresowność i lojalność. Pozytywne postawy członków personelu penitencjarnego należy premiować, m.in. finansowo, poprzez udzielanie pochwał, przyznawanie urlopów nagrodowych i awansów, a przez to upowszechniać je, czynić je obowiązującym standardem, zapobiegając w ten sposób zagrożeniom korupcyjnym.

Przez wzgląd na fakt, iż niniejsze opracowanie poświęcone jest głównie przedstawieniu problematyki diagnozowania czynników korupcyjnych w sektorze więziennictwa, wyłącznie zasygnalizowania wymaga, że obok narzędzi i mechanizmów umożliwiających pociągnięcie uczestników działalności korupcyjnej do odpowiedzialności moralnej i społecznej istotną rolę w zapobieganiu zagrożeniom korupcyjnym oraz w zwalczaniu tego procederu pełnią różnego rodzaju środki prawne, a w szczególności regulacje zawarte w obowiązującym Kodeksie karnym. Stwarzają one bowiem możliwość skutecznego pociągnięcia sprawców przestępstw korupcyjnych do odpowiedzialności karnej.

Rodzajowym przedmiotem ochrony rozdziału XXIX obowiązującej ustawy karnej jest prawidłowa i niezakłócona działalność organów państwowych oraz instytucji publicznych. Przedmiotowa ochrona obejmuje m.in. te organy i instytucje, które należą do systemu szeroko rozumianego wymiaru sprawiedliwości²⁴ w tym również Służbę Więzienną, która niewątpliwie działa w newralgicznym sektorze organizacji państwowej i zajmuje się szczególnym rodzajem spraw publicznych²⁵.

Prawidłowa, wolna od zakłóceń działalność instytucji państwowych chroniona jest w tym rozdziale przed zamachami zagrażającymi im z zewnątrz oraz podejmowanymi od wewnątrz²⁶. Osoby fizyczne zatrudnione w poszczególnych instytucjach państwowych, tj. funkcjonariusze publiczni albo osoby wykonujące funkcje publiczne, w tym pracujące w Służbie Więziennej, stanowią w poszczególnych typach przestępstw przedmiot oddziaływania sprawcy, w tym przykładowo w art. 222 kk czy w art. 229 kk, bądź też jego podmiot, jak przykładowo w art. 228 kk²⁷.

Wobec subsydiarnego charakteru prawa karnego regulacje Kodeksu karnego znajdują jednak zastosowanie dopiero wówczas gdy wszelkie inne, łagodniejsze środki okazały się niewystarczające.

Zakończenie

Korupcja stanowi negatywne zjawisko przenikające do różnych obszarów funkcjonowania organizacji państwowej, w tym także do sektora wymiaru sprawiedliwości. Zagrożenie natury korupcyjnej dotyczy przy tym wszystkich urzędników państwowych, niezależnie od tego jakie miejsce zajmują oni na hierarchicznej drabinie. Są na nią narażeni także funkcjonariusze i pracownicy cywilni Służby Więziennej, zarówno w ramach własnego środowiska, jak też w tych obszarach, w których stykają się oni z uczestnikami przestępczości, głównie zorganizowanej i gospodarczej, przebywającymi w placówkach penitencjarnych oraz na wolności, gdzie posiadają do dyspozycji potężne środki finansowe, a nadto rozbudowaną sieć kontaktów i zależności.

---

²⁴ A. Marek, *Prawo karne*, Wydawnictwo C.H. Beck, Warszawa 2001, s. 626.

²⁵ O. Górniok (red.), *Kodeks karny. Komentarz*, Wydawnictwo Prawnicze LexisNexis, Warszawa 2004, s. 674.

²⁶ T. Bojarski (red.), *Kodeks karny. Komentarz*, LexisNexis Polska Sp. z o.o., Warszawa 2010, s. 520.

²⁷ A. Wąsek, R. Zawłocki (red.), *Kodeks karny. Część szczególna. Komentarz do artykułów 222–316. Tom II* Wydawnictwo C.H. Beck, Warszawa 2010, opubl. <http://legalis/index.html>.

Pomimo, iż nie wszystkie przyczyny przedmiotowego zjawiska zostały dotychczas precyzyjnie ustalone i ulegają one nieustannym przeobrażeniom, to wśród dominujących wskazać można na pokusę, chęć zysku, jak również na dążenie do osiągnięcia różnorodnych, wzajemnych korzyści, w szczególności przy obsłudze zamówień publicznych, czy też w zakresie różnorodnych procesów decyzyjnych, w tym dotyczących rozwoju zawodowego funkcjonariuszy, awansowania ich na kolejne stanowiska służbowe.

Korupcja negatywnie wpływa na prawidłowe funkcjonowanie instytucji państwowych, w tym także Służby Więziennej. Bezpośrednio godzi w prawidłowy wizerunek służby publicznej i obniża społeczne zaufanie do legalnych struktur władzy państwowej. Może ona prowadzić do wystąpienia poważnych strat materialnych, bezzasadnego podnoszenia kosztów wadliwego administrowania, zakwestionowania praworządności, a w skrajnych sytuacjach nawet do podważenia zasad działania państwa i do rozwoju wysoce zorganizowanych struktur przestępczych mających stanowić swoistą alternatywę dla organizacji państwowej.

Z powyższych względów niezwykle ważne pozostaje skuteczne diagnozowanie przejawów, zapobieganie, rozpoznawanie i zwalczanie wszelkich form tego niebezpiecznego zjawiska, przede wszystkim w sektorze publicznym. Chociaż do ujawniania afer korupcyjnych często przyczyniają się reprezentanci mediów, to efektywne eliminowanie korupcji z poszczególnych obszarów życia społecznego wymaga szczególnej czujności oraz wzmoczonej i odpowiednio ukierunkowanej aktywności służb policyjnych wyspecjalizowanych w jej zwalczaniu, jak również sprawnego działania struktur wewnętrznych oraz instytucji odpowiedzialnych za bieżący nadzór i kontrolę nad prawidłowością działalności instytucji publicznych, w tym także formacji jaką stanowi Służba Więzienna.

Bibliografia

Publikacje:

- Bojarski T. (red.), *Kodeks karny. Komentarz*, LexisNexis Polska Sp. z o.o., Warszawa 2010.
- Górniok O. (red.), *Kodeks karny. Komentarz*, Wydawnictwo Prawnicze LexisNexis, Warszawa 2004.
- Griffin R.W., *Podstawy zarządzania organizacjami*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 1999.
- Kołecki H., *Niespójność kryminalistyki uniwersyteckiej z realiami i potrzebami praktyki zwalczania zorganizowanej przestępczości gospodarczej w Polsce [w:] Nauka wobec współczesnych zagadnień prawa karnego w Polsce. Księga pamiątkowa ofiarowana Profesorowi Aleksandrowi Tobisowi*, B. Janiszewski (red.), Wydawnictwo Poznańskie, Poznań 2004.
- Kowalewska-Borys E., *Instytucja świadka koronnego w świetle zasady prawdy materialnej [w:] Współczesne problemy procesu karnego i jego efektywności. Księga pamiątkowa Profesora Andrzeja Bulsiewicza*, A. Marek (red.), Towarzystwo Naukowe Organizacji i Kierownictwa – Stowarzyszenie Wyższej Użyteczności „Dom Organizatora”, Toruń 2004.
- Krajniak O., *Wybrane problemy ścigania przestępstw gospodarczych [w:] Obszary badawcze współczesnej kryminalistyki*, T. Widła (red.), Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, Katowice 2011.
- Królak P., *Sprawiedliwość Kambyzesa – Piotr Królak o obrazie Gerarda Davida*, opubl. <https://www.rp.pl/opinie-prawne/art1494121-sprawiedliwosc-kambyzesa-piotr-krolak-o-obrazie-gerarda-davida> [dostęp 10.11.2023].
- Marek A., *Prawo karne*, Wydawnictwo C.H. Beck, Warszawa 2001.
- Niełaczna M., *Europejski Komitet Zapobiegania Torturom. Między kontrolą a standaryzacją*, Zakład Graficzny UW, Warszawa 2010.
- Pierwsza Księga Machabejska, Biblia Tysiąclecia*, Wydawnictwo Pallottinum, Poznań 2002.
- Rau Z., *Przestępczość zorganizowana w Polsce i jej zwalczanie*, Kantor Wydawniczy Zakamycze oddział Polskich Wydawnictw Profesjonalnych Sp. z o.o., Zakamycze 2005.
- Sitkowska K., *Pozycja ustrojowa i karnoprosesowa prokuratury w Polsce na tle prawnoporównawczym*, Towarzystwo Naukowe Organizacji i Kierownictwa – Stowarzyszenie Wyższej Użyteczności „Dom Organizatora”, Toruń 2012.
- Stoner J.A.F., Freeman R.E., Gilbert JR D.R., *Kierowanie*, Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne, Warszawa 1999.

Szczygieł G. B., *Przestępczość zorganizowana – aspekt penitencjarny (zarys problemu i założenia badawcze)* [w:] E. Pływaczewski (red.), *Przestępczość zorganizowana. Świadek koronny, terroryzm w ujęciu praktycznym*, Kantor Wydawniczy Zakamycze oddział Polskich Wydawnictw Profesjonalnych Sp. z o.o., Zakamycze 2005.

Tokarski J. (red.), *Słownik wyrazów obcych*, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa 1980.

Wąsek A., Zawłocki R. (red.), *Kodeks karny. Część szczególna. Komentarz do artykułów 222–316. Tom II*, Wydawnictwo C.H. Beck, Warszawa 2010, opubl. <http://legalis/index.html>.

Zoń M., *Komentarz do art.1 ustawy o służbie więziennej* [w:] M. Mazuryk, M. Zoń (red.), *Służba więzienna. Komentarz*, Warszawa 2013, opubl. <https://sip.lex.pl/#/commentary/587359979/157419/mazuryk-marcin-red-zon-michal-red-sluzba-wiezienn-a-komentarz?cm=URELATIONS>.

Akty prawne:

Ustawa z dnia 9 kwietnia 2010 r. o *Służbie Więziennej*, (tekst jedn. Dz.U. z 2023 r. poz. 1683).

Orzecznictwo:

Wyrok Sądu Apelacyjnego w Poznaniu z dnia 20 kwietnia 2011 r., o sygn. IV SA/Po 204/11, Lex nr 1687109.

Źródła internetow:

<https://www.antykorupcja.gov.pl/ak/czy-wies-ze/3614,Starozytnosc.html> [dostęp: 9.11.2023 r.]

<https://sjp.pwn.pl/szukaj/korupcja.html> [dostęp: 9.11.2023 r.]

<https://encyklopedia.pwn.pl/haslo/lapownictwo;3934869.html> [dostęp: 9.11.2023 r.]

<https://mydailyartdisplay.uk/2011/01/27/judgement-of-cambyses-and-the-flaying-of-sisamnes-by-gerard-david/> [dostęp: 9.11.2023 r.]

